



Oskar Żebrowski  
(ok. 1809 — 1883)

## Ogólny zarys przyczyn wzrostu i upadku dawnego państwa polskiego (1847)

???

*prawo ogólne stałego państw bytu.*

Powierzchnia lądów kuli ziemskiej podzieloną jest na części które sama natura, morzami, pasmami gór, biegiem rzek i. t. d. określiła, Każda z tych części zwana *Krainą naturalną* (Region naturelle) nosi szczególną cechę jęj właściwą, wynikającą już to z położenia geograficznego, już to z klimatu, już to z płodów przyrodzonych i tym podobnych przyczyn. Ludy więc rozrzucone po tych lądach rozwijają swe siły społeczne, według tego, jak warunki przywiązane do tych krain naturalnych, dozwalają; warunki te bowiem skierowują działalność narodu w tę lub ową stronę, nadając jęj szczególną barwę. — Wyspiarze, na przykład, i pomorzaki, inne mając potrzeby, a tém samém inne zajęcia, jak mieszkańcy środkowych części stałego lądu, innemi przejmują się wyobrażeniami; u mieszkańców lądu, Górale inny zwykle wykształcają charakter jak mieszkańcy płaszczyn lub dolin po których wielkie płyną rzeki. — Natura bowiem ziemi udzielając jednym tego co uskąpila drugim, wpływa na wykształcenie ich umysłu, w różnej, u każdego z nich formie. — Ztąd więc łatwo widzieć można, że lud osiedlony na obszarze, który wybitniejszy i odrębniejszy charakter fizyczny nosi, staje się oddzielnym *środkiem* i ogniskiem życia towarzyskiego, a ziemia na której żyje, jest naturalną *-podstawą* jego. Otóż, ów oddzielny środek i odrębne ognisko ducha w ludach na stałej podstawie osiedlonych, nazywa się Państwem; a ztąd następnie wynika, że pod wyrazem *Państwo* (Etat) dwie są różne rzeczy do uważania: *Ziemia* jego i *Lud* czyli naród który tę ziemię zamieszkał. — Dwie te rzeczy są pierwszemi zasadami bytu samorodnego narodów.

Jakoż, *Ziemia* kiedy stanowi krainę albo obszar naturalny, to jest taki, który sama natura granicami slakmi oznaczyła, przedstawia warunki bezpieczeństwa i pomyślności dla Państwa; wtedy bowiem jedność owęj massy ziemi, podobieństwo jeżeli nie toż samość płodów, jedne wrażenia odbierane przez mieszkańców na całej tej

przestrzeni, tworzą jednę potrzebę, jedenże sposób ich zaspokojenia; zagrożenie którejkolwiek części tego obszaru, przynosząc niebezpieczeństwo ogólne, jedenże interes obrony łączy wszystkich mieszkańców, — Atak, owa tożsamość potrzeb i interesu, jedne rodzą wrażenia, jedną ideę, jednego ducha, na całym wykształca obszarze. — Lud zaś, kiedy posiada jednaki na całej przestrzeni pojęcie interesu narodowego, i kiedy każdy mieszkaniec obszaru w jednakim celu ów interes ocenia, Państwo musi w siłę i pomyślność wzrastać; albowiem z tej tożsamości pojęcia i ducha, tyle sławiona tworzy się jednorodność narodu, przez którą to wszyscy mieszkańcy obszaru jakby jeden człowiek, jedno uczucie miłości kraju swego posiadają.

Lecz że każdy z narodów w najkorzystniejszych warunkach bytu usiłuje się postawić, ztąd wynika działanie i oddziaływanie wzajemne jednych na drugie. — Skutkiem zaś takiego działania wyradza się między narodami, harmonja lub jej zniszczenie, według tego jak równowaga między ich potęgą i wzajemnymi wymagalnościami zachowuje się lub niszczy.

Wszystko więc to cośmy dotąd powiedzieli, prowadzi do tych praw ogólnych: że Narody które byt samodzielny chcą ustalić a razem urósć w potęgę i pomyślność, powinny 1° mieć dążność do objęcia panowania nad naturalnym obszarem ziemi i do utworzenia jednorodności narodowej na tym obszarze, aby siły żywotne Narodu utworzyć; 2° Utrzymywać równowagę własnych sił żywotnych z podobnemiż siłami innych Narodów. Tak jak świetność i potęga państwa polegają na zadość uczynieniu tym prawom, tak jego słabość i upadek z niewypełnienia onychże pochodzą.

Uwagi te ogólne zgadzają się zupełnie z wypadkami, które w życiu narodów, historia opowiada: ona nawet pokazuje że jeżeli jeden obszar naturalny zawiera kilka lub kilkanaście ludów; ten z nich tylko przychodzi do zupełnego panowania nad obszarem, który nie tylko jest najwaleczniejszy, ale który najlepiej pojął interes przywiązany do tego obszaru; inne zaś wszystkie po długich bojach często wiekowych, zlewają się i nikną. [...]

## *OBSZAR POLSKI.*

Naród, jest to zbiór ludzi mówiących jednym językiem, państwo zaś, jakieśmy powiedzieli, składają Naród i ziemia którą tenże zamieszkał. Lecz że nie zawsze naród i ziemia przez niego zajęta znajdują się w warunkach przynoszących pomyślność państwu, jak np, kiedy naród niema jednorodności a ziemia niema odrębności; otóż w moim pojęciu przez wyraz Obszar, należy rozumieć tę część lądu, która właściwą posiada odrębność od innych, i stanowi krainę naturalną.— Wtedy obszar ten będąc jednym z warunków potęgi dla narodu, ten ostatni samodzielne państwo tworzyć może. Taki to obszar staje się naturalną i właściwą podstawą życia narodowego, na nim to on rozwijając działalność swoją, wzrośnie w potęgę i pomyślność. — Taki jest charakter państw W. Brytanji, Francji, Wioch i w ogólności wszystkich

wysp i półwyspów. Mniej szczęśliwe są państwa których obszar nie jest razem krainą naturalną; natura bowiem nieoddzielając go żadnym znakiem szczególnym od innych obszarów, zostawia mieszkańcom niepewność od strony niepewnych granic, i tam to właśnie często na szwank państwo naraża. Taki najczęściej jest charakter niepewności obszarów zajętych przez ludy środku lądów zamieszkujących. — Taki w szczególności charakter noszą w Europie obszary panowania pruskiego i austriackiego, których słabość powiększają jeszcze różnorodność ludów je składających. Potęga taka jest zawsze przemijająca; bo naturalne i konieczne warunki stałości jej bytu, takie jak w § I. wyłożyli, są w sprzeczności z siłą łączącą te nieczelne części. — Są to zwykle przemijające podboje lub zdobywców szczęśliwych lub przebiegłych polityków.

Do wielkich obszarów Europy liczyć trzeba obszar Polski. Między Dniestrem i Dzwinią z jednej strony a Odrą, Karpatami i ujściem Dunaju z drugiej, znajduje się pas lądu europejskiego, oparty równie o Bałtyckie jak o czarne morze. — Pas ten stanowi Obszar, który nie jest zapewne tak szczęśliwie od natury odznaczony, jak np. półwyspy europejskie lub Francja; jednakże w patrząc się w kartę i rozbiierając dokładnie budowę geograficzną jego, dostrzedz można że obszar ten jest razem krainą naturalną. [...]

To wszystko cośmy powiedzieli dotąd, nadaje obszarowi polskiemu odrębną zupełnie cechę od przyległych krain; ani po za Dnieper i Dzwinię, ani po za Karpaty i Odrę postać tego obszaru, tak jak widać, nie daje się rozciągnąć. — Ztąd więc choć nie ma gór i mórz któreby krainę tę oddzielały ze wszech stron od innych, nietrudno jej nigdy jednak zaprzeczyć zupełnej odrębności i cechy właściwej, tak że Obszar nasz w granicach jakiegoś mu naznaczyli, stanowi pełną i nierozdzieloną całość. Zresztą dzieje ludu polskiego słusznie dają prawo nazwania Obszarem polskim tę część lądu.

Nic będziemy się dłużej nad nim rozwodzić. — Dostatecznie nam było wskazać jego naturalną odrębność; później wskażemy jego względność do innych obszarów Europy, co co najmniej jeszcze odrębność tę wypiętnuje. [...]

[O. Żebrowski, *Ogólny zarys przyczyn wzrostu i upadku dawnego państwa polskiego*, Paryż 1847, s. 9-14; pisownia i interpunkcja oryginalne]